

TULEVAISUUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 2/2002 vp

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2001

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 17 päivänä huhtikuuta lähettäessään hallituksen toimenpidekertomuksen vuodelta 2001 (K 3/2002 vp) valmistelevasti käsi-

teltäväksi perustuslakivaliokuntaan samalla määrännyt, että tulevaisuusvaliokunnan on annettava asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalle.

HALLITUKSEN TOIMENPIDEKERTOMUS

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2001 sisältää — edellisen kertomuksen tavoin — tiedot toimenpiteistä, joihin ministeriöt ovat ryhty-

neet tai suunnittelevat ryhtyvänsä tulevaisuusvaliokunnan mietinnössä (TuVM 1/1998 vp) esitettyjen 28 lausuman johdosta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Tulevaisuusvaliokunta arvostaa sitä, että hallitus on toimenpidekertomuksessaan raportoinut toimista tulevaisuusvaliokunnan mietinnössä esitettyjen, eduskunnan hyväksymien lausumien johdosta. Valiokunta korostaa edelleen aktiivisen vuorovaikutteisuuden merkitystä eduskunnan ja hallituksen menestyksellisessä tulevaisuuspoliittisessa dialogissa.

Hallituksen toimenpidekertomuksesta ilmenee, että monissa eduskunnan lausumien edellyttämässä toimissa on edistytty. Valiokunta katsoo, että toisaalta useiden lausumien edellyttämät toimet ovat olleet riittämättömiä tai sitten kehitys on mennyt täysin toiseen suuntaan kuin eduskunta on edellyttänyt. Valiokunta tarkastelee näitä lausumia seuraavassa lyhyesti. Muiden

lausumien osalta valiokunta toteaa, että niiden sisällyttämistä seuraaviin toimenpidekertomuksiin ei voi pitää enää tarkoituksenmukaisena.

Tulevaisuusselonteko ja pitkän aikavälin kehitysarviot

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015 (VNS 4/2001 vp) annettiin eduskunnalle 13.11.2001 (s. 112). Valiokunta on aiemmin edellyttänyt, että hallitus selvittäisi hallitusohjelman ja selonteon keskinäisen yhteyden vahvistamista osana tulevaisuutta koskevaa vuoropuhelua hallituksen ja eduskunnan välillä. Selontekoon ei sisälly tällaista selvitystä, eikä selonteon sisällöstä voi päätellä, että hallitus olisi erityisesti kiinnittänyt huomiota tämän yhteyden vahvistamiseen.

Tulevaisuusvaliokunta on esittänyt vuoden 2002 talousarviota koskevassa lausunnossaan, että hallituksen tulisi laatia talousarvioesitykseen joka vuosi arvio pitemmän aikavälin kehityksestä erityisesti julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyskannalta. Tämän arvion tulisi sisältää mm. arviot kansainvälisen toimintaympäristön muutosten vaikutuksista sekä hallituksen varautumiskeinot merkittäviin epävarmuustekijöihin. Valiokunta katsoo, että hallituksen tulisi ryhtyä välittömästi em. arvion laadintaan.

Samalla valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että hallinnonalojen yhteistyön kehittymätömyys vaikuttaa edelleen haittaavasti tulevaisuuspolitiikan muotoiluun. Hallituksen tulisi kiinnittää huomiota poikkihallinnollisen yhteistyön esteiden poistamiseen ja uusien — myös tulevaisuuspoliittisten — työskentelytapojen kehittämiseen muun muassa osana käynnissä olevaa keskushallinnon uudistamista.

Henkilöstön osaamistason nostaminen ja ammattitaidon ylläpito

Eduskunta edellyttää, että hallitus tukirahoituksellaan ja muilla toimenpiteillään käynnistää julkisen sektorin läpikäyviä pilottihankkeita, joiden avulla luodaan henkilöstön osaamistason nostamiselle ja ammattitaidon ylläpidolle hyviä käytäntöjä (s. 163—164).

Valiokunta korostaa, että valtion valmisteltavana olevassa uudessa henkilöstöstrategiassa tulee ottaa täysipainoisesti huomioon ne haasteet, joita työvoiman väheneminen ja väestön ikääntyminen tuovat julkisen sektorin kilpailuasemalle työnantajana. Laadulliset työelämän kehittämiseen ja laaja-alaiseen osaamiseen liittyvät tekijät ovat tällöin keskeisessä asemassa.

Tietoyhteiskunnan kehittämistoimet

Eduskunta edellyttää, että hallitus ottaa tietoyhteiskunnan kehittämistoimenpiteissä huomioon sukupuolinäkökulman, kehittää onnistuneisuuden arviointiin tarvittavia menetelmiä sekä tukee erityisesti

naisten ja tyttöjen osallistumista teknologian ja sen sovellutusten kehittämiseen ja käyttöön (s. 164—165 ja s. 274—275).

Huolimatta hallituksen toimenpiteistä naisten osuus tietoteollisuuden ja sen lähialojen opiskelijoista niin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissakin on edelleen hyvin alhainen. Valiokunta korostaa, että naisten ja tyttöjen tasavertaiselle osallistumiselle teknologian ja sen sovellutusten kehittämiseen ja käyttöön tarvitaan jatkossakin erityistoimenpiteitä.

Elämäskasvatus

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin kokonaisvaltaisen elämäskasvatuksen aikaansaamiseksi niin, että siinä ovat mukana vanhemmat, neuvolat, varhaiskasvatus, koulut ja nuorisotyö. Tämä voidaan toteuttaa osana vakiintuneita toimintoja. Tässä prosessissa käytettäisiin taiteilijoita apuna ja yhdessä heidän kanssaan luotaisiin projektinomaisesti hyvin yksilöllisiäkin alue- ja koulukohtaisia luovia ratkaisuja (s.192 ja s. 270).

Valiokunta toteaa, että erityisesti taiteiden ja taiteilijoiden käyttöä kasvatuksessa ja koulutuksessa tulisi edelleen kannustaa ja vahvistaa lapsuuden ja nuoruuden kaikissa ikävaiheissa. Toivotun kehityksen aikaansaamiseksi on synnytetävä eri hallinnonalojen yhteistyönä toteutettavia pilottihankkeita. Tulosten perusteella on tehtävä mahdollisesti tarvittavia rakenteellisia uudistuksia.

Tutkimus- ja kehitystoiminta

Eduskunta edellyttää, että hallitus edistää toimenpiteitä, joiden tuloksena Suomi profiloituu osaamisen ja sosiaalisten innovaatioiden edelläkävijäksi. Tutkimus- ja kehitystoiminnan määrärahoja edelleen lisättäessä lähivuosina valtion osuus pidetään vähintään 40 prosenttina (s. 192—193 ja s. 250—251).

Ennakkoarvioiden mukaan julkisen rahoituksen osuus on vuonna 2002 laskenut jo noin 27—28 prosenttiin. Tämä on kehittyneiden maiden (OECD-maiden) joukossa jo hyvin alhainen osuus. Keskeiset tutkimus- ja kehitystyön rahoittajat — Suomen Akatemia ja Teknologian kehittämiskeskus — ovat toistuvasti kiinnittäneet huomiota niihin etuihin, joita julkisen rahoituksen tasainen kehittäminen synnyttää sekä laadussa, tutkimusjärjestelmän kestävydessä että vaikuttavuudessa. Valtion tiede- ja teknologianeuvosto, johon hallituksen keskeiset ministerit kuuluvat ja jonka puheenjohtajana pääministeri toimii, on laatinut monivuotisen rahoitusohjelman, jonka toteuttamiseen hallitus ei viime vuosina ole ryhtynyt. Neuvosto on päättänyt, että julkisen T&K-rahoituksen osuuden bruttokansantuotteesta tulisi olla vuoden 1999 tasolla eli 1,04 prosenttia, kun se on vuonna 2002 vain noin 0,95 prosenttia.

Valiokunta katsoo, että Suomella ei ole varaa pitää välivuosia tutkimus- ja kehitystyön rahoituksessa. Korkeatasoisten asiantuntijoiden puute voi estää lähivuosina olennaisten tuotannollisten ja kehitysinvestointien teon Suomessa ja aiheuttaa toiminnan siirtymistä muihin maihin.

Mikäli hallitus jättää jatkuvasti huomiotta tärkeimmän tiede- ja teknologiapoliittisen valmistelutyön, voidaan myös kysyä, ovatko valmistelu- ja neuvonantorakenteet ajan tasalla vai onko syytä ryhtyä niiden uudistamiseen.

Tietoyhteiskuntaohjelma

Eduskunta edellyttää, että Tekes organisoii uutena kansallisena teknologiaohjelman käyttäjäystävällisen tietoyhteiskuntaohjelman, jonka avulla koulutuksen laadullista kehitystä nopeutetaan kulttuurisen sisältötuotannon ja uuden tieto- ja viestintäteknologian kehittäjien yhteistyönä ja jonka tavoitteena on kansainvälisten menestystuotteiden synnyttäminen (s. 252).

Valiokunta korostaa, että lausuman tavoitteena on synnyttää eri alojen tiivis yhteistyö, jonka

avulla kyetään merkittäviin kansallisiin ja kansainvälisiin aluevaltauksiin sisältötuotannossa.

Yliopistokoulutuksen laadun parantaminen ja tietoteollisuusalojen tutkintojen lisääminen

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy tehokkaksiin toimenpiteisiin yliopistokoulutuksen laadun parantamiseksi sekä erityisesti elektroniikan ja tietoliikennetekniikan tutkintojen määrän saattamiseksi työelämän kysyntää vastaavaksi (s. 193—194).

Hallitus on edistänyt kiitettävästi em. alojen koulutusta. Uusien opiskelijoiden määrä on kaksinkertaistunut. Viimeisten viiden vuoden aikana valmistuneiden määrä on kasvanut noin 50 prosentilla ja tietoteollisuuden alan tutkijakoulujen opiskelijamäärä on 350 vuonna 2002.

Yliopistokoulutuksen laatua hallitus on pyrkinyt ylläpitämään ja parantamaan mm. yliopistojen perustutkintojen ja -opetuksen kehittämisstrategioilla, opintojen ohjausta kehittäen, virtuaaliopetuksen avulla sekä erilaisin arviointitoimin.

Hallitus on lisännyt varsin tuntuvasti myös koulutuksen resursseja: yliopistot saavat vuosina 2002—2004 yhteensä 90 miljoonan euron tasokorotuksen, ammattikorkeakoulujen määrärahat kasvavat 10 prosenttia vuonna 2002, yleissivistävän koulutuksen 7 prosenttia ja ammatillisen koulutuksen 14 prosenttia. Edelleen on kuitenkin huomattava, että Suomen yliopistokoulutuksen yksikkökustannukset ovat kansainvälisissä vertailuissa mm. OECD-maiden keskiarvon alapuolella.

Valiokunta katsoo, että hallituksen toimissa havaittava painotus koulutuksen resurssien lisäämiseen on myönteistä ja sitä on edelleen vahvistettava. Korkeakoulujen resursseja lisättäessä on samalla kehitettävä rahoitus- ja tulosohjausjärjestelmiä, tarkistettava niihin liittyvät alakohtaiset vääristymät sekä kehitettävä keinoja opiskeluun pääsyn nopeuttamiseksi ja opiskeluaikojen lyhentämiseksi.

Työn ja arjen yhteensovittaminen

Eduskunta edellyttää, että sosiaaliturvajärjestelyillä ja työeläkelakiin tehtävillä muutoksilla tuetaan joustavampia työn ja arjen yhteensovittamismuotoja (s. 270—271 ja s. 292).

Valiokunta on esittänyt toistuvasti, että hallituksen tulisi nopeuttaa ratkaisuja, joilla vähennetään ennen aikaista eläköitymistä aiheuttavia työelämän kehityspiirteitä ja mahdollistetaan nykyistä joustavammat eläköitymisen muodot.

Tässä yhteydessä valiokunta korostaa, että hallituksen tulee yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa uudistaa työelämää siten, että työuupumusta aiheuttavia tekijöitä voidaan radikaalisti vähentää. Vuorotteluvapaasta on saatu hyviä kokemuksia, ja olisikin tärkeää, että nyt määrällä aikaisena kokeiluna edennyt järjestely voitaisiin vakinaistaa.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Eduskunta edellyttää, että hallitus työajan lyhentämis- tai pidentämissä päätöksiin ajautumisen sijasta valmistelee työaikoja koskevat raamit, jotka turvaavat kilpailukyvyn, työntekijän arjen tarpeet ja sosiaaliturvan (s. 271—272 ja s. 292—293).

Tulevaisuusvaliokunta on toistuvasti korostanut, kuinka tärkeitä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista parantavat toimenpiteet ovat. Naisten työllisyysaste on merkittävästi miesten työllisyysastetta alhaisempi. Sitä kasvattavat ratkaisut ovat olennaisia tilanteessa, jossa julkisen sektorin työvoiman kysyntä esimerkiksi hoiva-ammateissa tulee kasvamaan 4—5 vuoden sisällä merkittävästi. Näiden rakenteellisten haasteiden rinnalla on syytä pitää mielessä, että työ- ja

perhe-elämän nykyistä parempi yhteensopiminen lisää elämisen laatua, mitä on pidettävä keskeisenä yhteiskuntapoliittisena tavoitteena.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että hallituksen tulee tehostaa toimenpiteitään työ- ja perhe-elämän paremman yhteensopivuuden aikaansaamiseksi.

Työelämän uudistaminen

Eduskunta edellyttää, että työelämää uudistavia toimenpiteitä jatketaan syventäen hallituksen selonteossa määriteltyjä oppivan organisaation periaatteita. Erityisen merkittäväksi nostetaan työntekijöiden ammatillisen kehittymisen jatkuva turvaaminen sekä sen olennaisena perustana työssä jaksaminen ja työprosessien yhteisöllinen kehittäminen (s. 274 ja s. 293—294).

Hallitus on käynnistänyt ohjelmansa mukaisesti valtakunnallisia ohjelmia työelämän uudistamiseksi.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että erityisesti kansallisen työelämän kehittämisohjelman ja työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelman rahoituksesta ja toimintaedellytyksistä tulisi huolehtia myös jatkossa. Samalla tulevaisuusvaliokunta korostaa, että aikuiskoulutuksen kehittämiseen tähtäävät suunnitelmat ja päätökset tulisi toimeenpanna riittävin resurssein mahdollisimman pikaisesti.

Lausunto

Lausuntonaan tulevaisuusvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 4 päivänä kesäkuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Martti Tiuri /kok	Mika Lintilä /kesk (osittain)
vpj.	Kalevi Olin /sd	Markku Markkula /kok
jäs.	Leena-Kaisa Harkimo /kok	Jukka Mikkola /sd
	Leea Hiltunen /kd	Petri Neittaanmäki /kesk
	Susanna Huovinen /sd (osittain)	Margareta Pietikäinen /r
	Reijo Kallio /sd	Esko-Juhani Tennilä /vas
	Kyösti Karjula /kesk	Pekka Vilkuna /kesk.
	Jyrki Katainen /kok	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Paavo Löppönen.